

Heemkring BKW – Sint-Martens-Bodegem

Bodegem in vroegere tijden nr. 3 - 2015

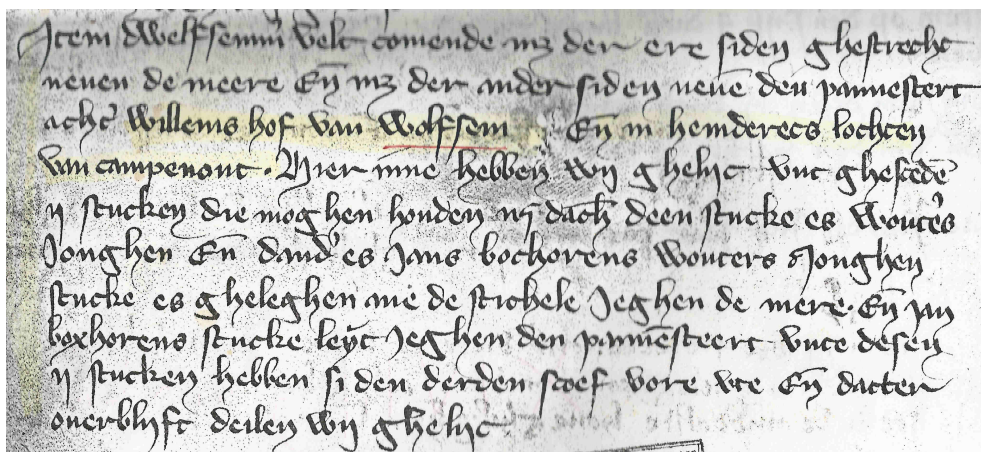
De Wolsemhoeve

Het gehucht Wolsem is gelegen in het noordoosten van Bodegem. De plaatsnaam is ook gebruikelijk in het gebied net over de gemeentegrens met Groot-Bijgaarden en Dilbeek. Peter Van Rossem onderzocht in de BKW-uitgave *Sint-Martens-Bodegem, van Franken tot Bourgondiërs* (pag. 23 en 30-31) de oorsprong van het toponiem *Wolsem*. Hij sluit zich aan bij de vigerende verklaring voor gelijkkluidende gehuchtnamen elders in het land, namelijk in de betekenis van 'nederzetting gelegen in een grensgebied'.

De indrukwekkende Wolsemhoeve, ook Hof te Wolsem geheten, domineert het

gehele gehucht en behoort tot de oudste pachthoven van Bodegem.

In geschreven bronnen vinden we Wolsem al terug in de beschrijving van het tiendegebied dat het Brusselse Sint-Janshospitaal in 1277 van ridder Wouter van Bodegem had afgekocht. In 1348 vermeldt men dan op het **dwelfsemmer velt** het **Willems hof van Wolsem**. Dat duidt er meteen op dat de plaatsnaam Wolsem niet enkel als gehuchts- en veldnaam gangbaar was, maar bovendien het daar gelegen pachthof eenduidig identificeerde en tegelijk ook plaatselijk aanleiding heeft gegeven tot de vorming van een familienaam.

Vermelding van het Wolsemveld in de Tiende van Bodegem in 1348

Item **dwelfsemmer velt** comende met der ere siden ghestrecht neven de meere ende met der ander siden nevenen den pannesteert achter **Willems hof van Wolsem** ende in **heinderecs lochten van campenout**. Hier inne hebben wij ghelyc vut ghesceden ii stucken die moghen houden ii $\frac{1}{2}$ dachwant deen stucke es Wouters Jonghen ende dander es Jans bochorens Wouters Jonghen Stucke es ghelegghen ane de stichele jeghen de mere. Ende jan bochorens stucke leyt jeghen den pannesteert vute desen ii stucken hebben si den derden scoef vore ute ende datter overblyft deilen wij ghelyc

(Brussel, archief OCMW, archief Sint-Janshospitaal nr. 17)

Item opt Wolffsemervelt comende met eend' siden gestrect neuen de meere en in
 ander siden neuen den pānestert achter Jans neuen hof hier inne hebben wy
 gelyc voirscreven es vytgescheden ii stucken die houden omtrent ii ½ dachwant
 een stuck es Jans van nederalfene ende es gelegen aen de stichele aen de meere. Ende dander
 stucke es Willems van molembeke ende leyt jegen den pānestert. Vyt desen twee
 stucken hebben si den derden scoef voer ute ende datter over blyft deylen wi gelyc
 voirscreven. Item een cleyne bloexken aent Wolffsemervelt gelegen metten eender
 siden ende metten ander siden aen de strate, dat **Jan van campenhout** hout. hier
 inne hebben wy gelyc voirscreven es. Item ter biest Jans bloc van campenhout
 achter siin scuere gelegen. hier in deilen wi gelyc voirscreven es. Ende hier
 inne heeft Jan van campenhout omtrent ½ dachwant gheeeusselt. Int overste
 ynde van den bloke gelegen Item ter biest een dachwant eeusels dat Jans
 neuen es. hier ane leyt een eeusel dat nuwe goet es omtrent iii vierdelen
 groet ende dat Jans van campenhout es daer wi niet ane en hebben.

Vermelding van het Wolsemveld in de Tiende van Bodegem in 1406

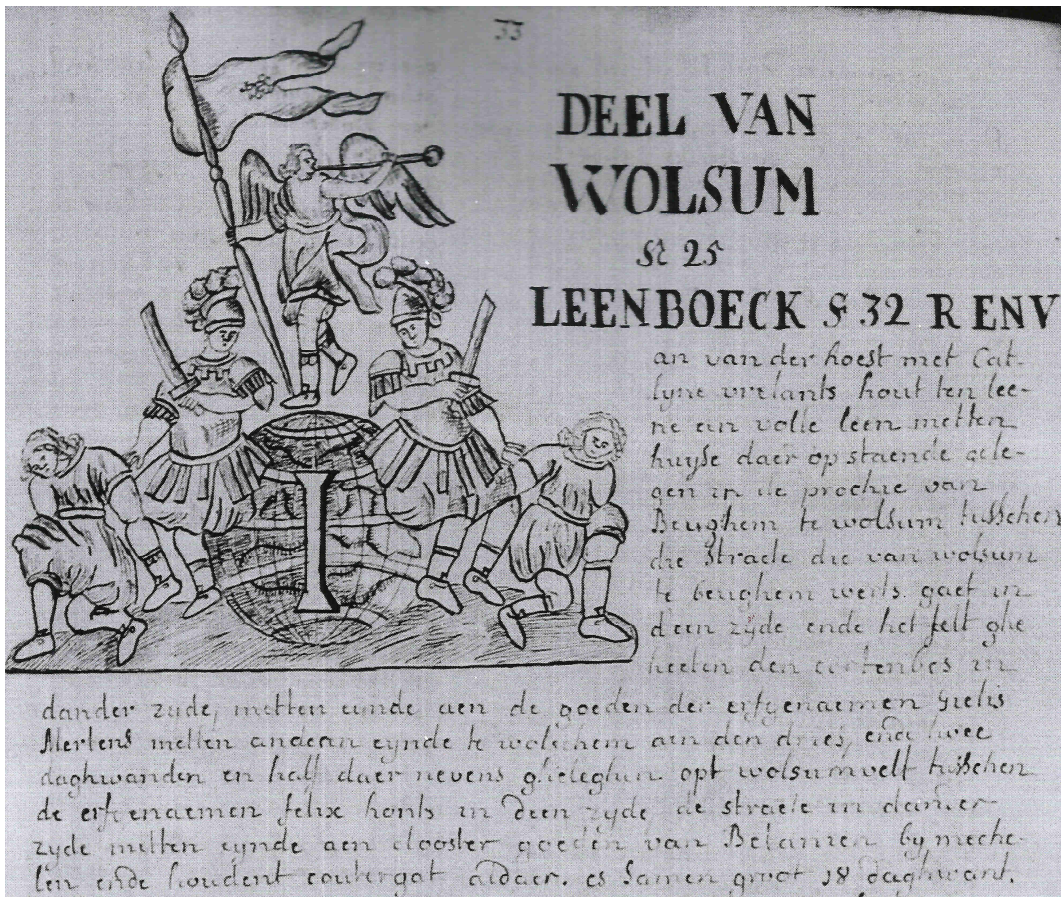
Item opt **Wolfsemervelt** comende metten eender siden gestrect neven de meere ende
 metten ander siden neven den pannestert achter **Jans neven hof**. hier inne hebben wy
 gelyc voirscreven es vytgescheden ii stucken die houden omtrent ii ½ dachwant
 een stuck es Jans van nederalfene ende es gelegen aen de stichele aen de meere. Ende
 dander stucke es Willems van molembeke ende leyt jegen den pannestert. Vyt
 desen twee stucken hebben si den derden scoef voer ute ende datter over blyft
 deylen wi gelyc voirscreven. Item een cleyne bloexken aent Wolfsemervelt
 gelegen metten eender siden ende metten ander siden aen de strate, dat **Jan van
 campenhout** hout. hier inne hebben wy gelyc voirscreven es. Item ter biest
 Jans bloc van campenhout achter siin scuere gelegen. hier in deilen wi gelyc
 voirscreven es. Ende hier inne heeft Jan van campenhout omtrent ½ dachwant
 gheeeusselt. Int overste ynde van den bloke gelegen Item ter biest een dachwant
 eeusels dat Jans neven es. hier ane leyt een eeusel dat nuwe goet es omtrent
 iii vierdelen groet ende dat Jans van campenhout es daer wi niet ane en hebben.

(Brussel, archief OCMW, archief Sint-Janshospitaal)

In een gelijkaardige tiendebeschrijving uit 1406 wordt een zekere **Jan de Neve** op het Wolsemveld vermeld. We vermoeden nochtans dat het eigenlijke Hof te Wolsem omstreeks die tijd in het bezit moet geweest zijn van een zekere **Jan van Campenhout** (zoon van Jan), mogelijk in opvolging van Hendrik van Campenhout wiens *lochten* in de beschrijving van 1348 op het Wolsemveld worden gesitueerd. In ieder geval staat vast dat in de volgende generatie een gelijknamige **Jan van Campenhout** in 1441 de hoeve verwerft. Hij is dus chronologisch de derde met die naam en is bovendien goed te onderscheiden van zijn vorige twee naamgenoten, omdat hij de titel van *meester* draagt. Op dat ogenblik krijgt deze persoon het veldenblok met de Wolsemhoeve in leen van Beatrix 't Serclaes, vrouwe van Bodegem tussen ca.1420-1448 en echtgenote van Hendrik van

Aarschot. Het is trouwens een betrouwbaar herkenningmiddel dat het Hof te Wolsem van oudsher op hertogelijk leengoed was gelegen. De betrokken grondstukken vormden een achterleen onder het leenhof van de heer te Bodegem, meer bepaald de dorpsheer die op het kasteel Castelhof resideerde.

De vader van de Jan van Campenhout die vermeld staat in het leenboek van Beatrix 't Serclaes moet al overleden geweest zijn voor 1411. Zijn weduwe, **Joanna van Daelhem**, bezat in dat jaar nog de Wolsemhoeve samen met haar kinderen Jan, Margaretha (die huwde met Willem Bonte), Catharina (die trouwde met Willem Timmermans) en Maria. Op 30 mei 1441 viel het leengoed traditiegetrouw aan de oudste (zoon) uit het gezin.

In het leenboek van dorpsheer Dierik van der Straeten, heer te Bodegem tussen 1454-1476, vermeldt op 12 augustus 1468 het volgende leenverhef ten gunste van een zekere **Hendrik de Mol genoemd Coeman**, echtgenoot van **Cathelijne van den Bosch**. Het Hof te Wolssem werd toen als volgt omschreven:

*eender hofstat met den Huyse, camme, poorte, duyfhuyse, schuere, stalle ende boomgaerde daer op staende in alder maniere alsoo daer gelegen es in de prochie van Bueghem ter plaetse geheeten wolssem met twee waterse enne daer aen gelegen ende met eenen opstalle oft plaetse voor het voorseyde hof gelegen, ende met eenen winnende blocke, ende eenen langhen bempde gelegen metter zijde aen het velt geheeten cortenbosch, ende met anderhalf daghwant onderlant en weye daer nevens gelegen in het eynde van het voorseyde block ter plaetse geheeten ter biest, item noch twee en half daghwant lants gelegen voor het voorseyde **hoff opt wolsumvelt** comende voor aen het coutergat ofte meergat aldaer...*

De totale oppervlakte van de hoeve met bijhorende landerijen werd in de leenboeken steeds geschat op vier en een half bunder (ongeveer 5,62 hectare). Volgens een nauwkeurige landmeting uit 1713 bedroeg de grondoppervlakte van het perceel met de eigenlijke hoeve 1329 roeden (wat overeenkomt met ongeveer 4,15 hectare) met aanpalend nog een bunder landbouwgrond (1,25 hectare). De toen opgemeten oppervlakte (1729 roeden) correspondeert dus relatief goed met de 18 dagwand die traditioneel in het leenboek wordt opgegeven.

In 1468 vermeldt men ook de aanwezigheid van een *camme*. Dat zou betekenen dat men op het Hof te Wolssem in die tijd al over een eigen brouwerij beschikte, tegelijk de tot dusver oudste vermelding van een brouwerij in ons dorp. Er is tevens sprake van een *duyfhuyse* (een duiventil).

De bovenvermelde **Hendrik de Mol** die het Wolssemse leengoed in 1468 verwierf, zal in het leenmanschap nog enige tijd door zijn zonen **Gielis, Jan** en **Hendrik** worden opgevolgd. Op 1 december 1482

wordt het leen van de hand gedaan aan een zekere **Jan Eeckaert**. Die bezat het goed nog in 1503, waarna het in de nalatenschap aan diens dochter viel. Het cijnsboek van Bodegem vermeldt namelijk **Jan Bossaerts** en **Elisabeth Eeckaerts** als de volgende bezitters.

In de volgende generatie blijkt het leenmanschap opnieuw aan een vrouw toe te komen, ditmaal **Josyne Bossaerts**, dochter van Jan en gehuwd met **Pauwel Vrelant**. Over de financiering van de aankoop worden renten gekweten in 1506 en 1507.

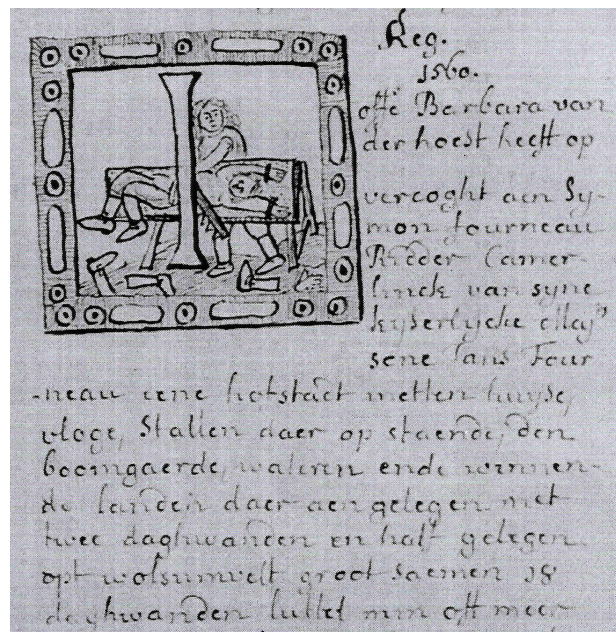
Ook in de nalatenschap van het echtpaar Vrelant-Bossaerts gaat het leengoed over op een dochter, ditmaal **Catelijne Vrelant**, gehuwd met **Jan van der Hoest**. In het leenboek uit 1524 van de toenmalige dorpsheer Andries van Douvrin, heer te Bodegem tussen 1522-1543, heeft men de leenverbintenis als volgt opgetekend:

Ian van der hoest met catlijne vrelants houden ten leene van den heere van Beughem een volle leen metten huysse daer op staende in de prochie van Beughem ...te wolsum aen den dries...

Vermeldenswaardig is de dries van Wolsem. Die vertoont de kenmerkende driehoekige wegverbreding waar drie wegen samenkomen. Langsheen deze dries bevond zich lange tijd ook een kleine vijver (op de noordelijke hoek van de Wolsemstraat met de huidige Kattenstraat). Van deze vijver is op heden echter geen spoor meer te bekennen. Men vindt hem wel nog duidelijk afgebeeld op de 19e-eeuwse kadasterkaarten.

Na het echtpaar van der Hoest-Vrelants treedt hun dochter **Barbara van der Hoest** op als de nieuwe eigenares van het Hof te Wolsem. Op 19 juni 1560 doet zij het goed van de hand aan de heer van Kruikenburg, **Simon de Fourneau** (zoon van Jan), *riddere en Camerlinck van sijne kijserlijcke Majesteit*. De Wolsemhoeve wordt bij de verkoop beschreven als volgt:

eene hofstadt metten huysse, vloge (=duiventil), stallen daer op staende, den boomgaerde, wateren ende winnende landen daer aen gelegen

Vervolgens gaat het Wolsemse leengoed over op zijn zoon **Charles de Fourneau** (1535-1613) die ter financiering op 24 augustus 1584 een lening tegen een jaarlijkse rente van 150 gulden aangaat bij een zekere Willem Snellinckx. De kasteelheer gaf al zijn goederen in pand, waaronder de heerlijkheid van Wambeek, Lombeek en Ternat. Zeventien jaar later, op 6 november 1601, blijkt de schuld volledig te zijn afgelost:

rente gequeten aen Niclaes Stercks Ridder Raedt ordinaris ende commis van Finantien van haere hoogheden als transport hebbende door heere Phlips Maes raedt ende greffier der staeten van Brabant.

Op 2 augustus 1596 verkoopt Charles de Fourneau de Wolsemhoeve aan **Jan van der Cappen**, schoenmaker van beroep en echtgenoot van **Anna Sterckx**. De oppervlakte van het leengoed werd bij die gelegenheid nog steeds geschat op de traditionele vier en een half bunder:

18 daghwanden luttel min of meer gelijk de selve ten leene gehouden worden van den heere van Bodegem voor een volle leen.

Het echtpaar van der Cappen-Sterckx houdt verder nog zakelijk verband met Bodegem wanneer zij op 30 april 1614 voor een lening aan Jan de Walsche (heer te Bodegem tussen 1594-1621) een besloten block in syne heymen groot dry bunder ende dry daghwant op 't Cleyne Hofvelt in pand krijgt tegen een rente van 38 gulden 15 stuivers.

Voor het overige laten de plaatselijke bronnen weinig los over de herkomst van Jan van der Cappen. Zijn beroep van schoenmaker wijst echter de weg naar een (kapitaalkrachtig) lid uit de Brusselse ambachten. In de Bodegemse landboeken blijkt dit zich te bevestigen langs de identiteit van de volgende leenman. Het leen op de Wolsemhoeve valt in de volgende generatie aan hun schoonzoon, **Andries Ghysels**. Die was op 10 februari 1603 in de Sint-Goedelekerk te Brussel getrouwd met **Catharina van der Cappen**, dochter van bovengenoemde Jan van der Cappen. Uit het huwelijk ontspruiten drie kinderen: Anna, Jan en Joos. Zij erven in 1681 uit de moederlijke nalatenschap de Wolsemhoeve. De site wordt dan vreemd genoeg omschreven als een *motte*, wat omstreeks die tijd als een omwalde hoeve moet begrepen worden. Dat zou kunnen kloppen, want tot in de 19e eeuw bevond er zich aan de oostelijke zijde van de Wolsemhoeve nog steeds een opgehoogde berm met een beek. Het is dus niet uitgesloten dat eertijds een bescheiden omwalling het volledige hof omringde.

Vervolgens vestigt dochter **Anna Ghysels**, die trouwde met **Judocus Van Stalle**, zich op het Hof te Wolsem. Tussen 1637-1644 bracht zij te Bodegem vier kinderen ter wereld: Petrus °1637, Henricus °1639, Adrianus °1641 en Joannes °1644.

Op 26 juni 1680 verwerft een kleinzoon van Jan van der Cappen het Hof te Wolsem, meer bepaald de geestelijke **Petrus Hujoel**, *Priester van de Congregatie der Paters Oratoors binnen de stad van Brussel*. Het is onduidelijk of hij toen de volle eigenaar werd. Hoe dan ook blijkt hij met vruchtgebruik te zijn begunstigd in de scheiding en deling van de nalatenschap van grootvader Jan van der Cappen (Brussel, 11 februari 1645).

Enkele jaren later valt het Hof te Wolsem ten prooi aan een Franse legerbende die de hoeve volledig afbranden. Het oorlogsdelict wordt ons overgeleverd via een verzoek tot schadevergoeding dat Petrus Hujoel had ingediend:

*Den pachthoff gemeynelijck genoempt het **pachthoff te Wolsem** onder Sinte Mertens Bodeghem is affgebrant van de franchoisen, bestaende in huysinghe,*

stallinghe, schuere, kelder, borreput, waerover ick versuecke schaede van affbrandt ende interest te weten de somme van twee duysent guldens, dit doende blijve ... oodtmoedighen dienaer P. Hujoel Pbr. (RA Leuven, Schepengriffie Bodegem 831 pag. 182).

Een precieze datum van de brandstichting is niet gekend. De feiten deden zich in ieder geval voor tijdens de Devolutieoorlog, toen de legerbenden van de Franse koning Lodewijk XIV op wreedaardige wijze onze streken teisterden. Ook Bodegem ontsnapte niet aan het blinde oorlogsgeweld, wat onder meer blijkt uit een verklaring van de meier en de schepenen over de massale vlucht van de inwoners uit Bodegem:

... dat oyck ten tijde van de Fransche orlogen annus 1676 en 1678 inde somertijdt geduerende den tijt van sesse weeken ende langer, geenen dienst Goidts in de kercke aldaer en is gedaen geweest tsij door den heere pastoir ofte niemanden anders, door 't vluchten ende verlaeten van de prochie... (RA Leuven, Schepengriffie Bodegem 831 pag. 184).

Langs het kerkarchief is bekend dat in 1684 te Bodegem 24 woningen door de Fransen in de as werden gelegd. Wellicht moet ook de verwoesting van de Wolsemhoeve in dat jaar gesitueerd worden. Het zou trouwens nog enkele jaren in beslag nemen vooraleer de hoeve werd heropgebouwd.

Aansluitend aan de verwerving van zijn erfdeel op 26 juni 1680 had Petrus Hujoel de Wolsemhoeve tegen een jaarlijkse rente van 30 gulden in pand gegeven aan Anna Catharina van den Torre, weduwe van Dominicus van der Cappen. Op 11 juni 1689 bevestigt dezelfde dame (op dat ogenblik ook al weduwe van een zekere jonker de Kempener) de volledige aflossing van de lening.

Een jaar voordien, op 26 juni 1688, hadden overige erfgenamen van wijlen Jan van der Cappen hun deel in de Wolsemhoeve en bijhorende gronden van de hand gedaan en treedt er een nieuw geslacht in het voetlicht. Het leengoed gaat nu over op **Gielis Fariseau**, op 13 juli 1675 te Brussel in de Sint-Niklaaskerk gehuwd met **Clara van Lack**.

De Bodegemse leenheer was op dat ogenblik raadsheer Jan Vequemans, heer te Bodegem tussen 1676-1692. Bij de transactie werd het Hof te Wolsem omschreven als volgt:

een hofstadt met de edificien daer op gestaen hebbende en alle sijne toebehooren ... gemeynelyck geheeten hof te Wolsem, groot omtrent de 18 daghwanden salvo justo.

Uit de passage daer op gestaen hebbende mogen we afleiden dat de hoeve in 1688 nog steeds in puin lag en de heropbouw kennelijk nog niet was begonnen.

In opvolging van Gielis Fariseau zullen achtereenvolgens zijn drie zonen de Wolsemhoeve in leen houden. De oudste zoon, **Nicasius Fariseau**, monnik te

Grimbergen, doet het leenverhef op 29 oktober 1694. Hij zal in het leenmanschap op 20 januari 1699 worden opgevolgd door zijn broer **Franciscus Fariseau**, eveneens een geestelijke, meer bepaald als kanunnik te Groenendaal. Vervolgens valt het leengoed aan hun broer, den heere Raedt **Joannes Fariseau** (die rechten studeerde aan de Katholieke Universiteit te Leuven).

Bij de cijnshewing van 1734 wordt de laatst genoemde Joannes Fariseau nog steeds als eigenaar beschouwd. Op die manier blijkt het Hof te Wolsem, inbegrepen 18 bunder pachtgrond, toch vrijwel een halve eeuw in het bezit van de naamgenoten Fariseau te zijn gebleven.

Het gehucht Wolsem op de Ferrariskaart (1785)

Omstreeks het midden van 18e eeuw wordt de Wolsemhoeve overgenomen door de familie Huysman. Zij waren verwant aan de nazaten Fariseau en hebben wellicht op grond van naderschap een voorkooprecht op het Wolsemse leengoed kunnen uitoefenen. De nieuwe eigenaar maakt zich kenbaar in de persoon van **Sebastianus Antonius Huysman**, echtgenoot van **Maria Anna Carolina Theresia de Kempis**.

Uit de moederlijke nalatenschap kwam Sebastianus omstreeks dezelfde tijd te Bodegem eveneens in het bezit van het omvangrijke Broeckmansgoed, het fraaie

lusthof gelegen op de locatie van het latere kasteel Marlier.

Het Wolsemse leengoed gaat in de volgende generatie over op de derde zoon uit het gezin, **Joannes Emmanuel Silvester Ghislenus Huysman** (1736-1804), die zal huwen met **Eleonore Josephina Francisca Hyacintha d'Hannosset** (1744-1815). Samen met zijn broers en zuster verwierf hij op 17 april 1772 ook de Honsenhoeve. Dit pachthof vormde al eeuwenlang het hoofdonderdeel van een omvangrijk leenboek, waaraan een zeker prestige verbonden was nadat het al sinds de 17e

eeuw aan de baronnen van Boutersem (d'Ittre de Caestre) had toebehoord. Kennelijk heeft dit de gebroeders Huysman ertoe aangezet om kort na de aankoop van het Hof te Honsem aan hun familienaam *d'Honsem* toe te voegen. Het zichzelf toegeëigende privilege werd echter niet door iedereen in Bodegem op prijs gesteld. Onder meer een eigendoms-geschil met raadsheer Joannes Libertus Vaes, de toenmalige eigenaar van het Hof ten Broek (de latere hoeve Zelderloo) bracht hierover openlijke kritiek tot uiting. Er werd zelfs een proces ingeleid, doch nog voor er een vonnis werd uitgesproken, bereikten beide partijen een overeenkomst. Volgens een akte verleden voor notaris Petrus Van der Cammen te Brussel stond Huysman op 26 maart 1779 aan Vaes twee meersen af, respectievelijk 125 en 75 roeden groot, gelegen langs de Molenbeek. Van zijn kant deed Vaes afstand van een perceel grond op de Mere met een oppervlakte van 132 roeden en een perceel zonder aanduiding van oppervlakte op het veld Kortebos.

Verder werden ook schikkingen getroffen in verband met het verlenen van uitweg voor hun respectievelijke eigendommen. Vreemd genoeg herhaalt men in dezelfde akte de eis van raadsheer Vaes dat *soude worden geordonneert van bij gebreck van behoorelijcke titels te traceren den naem van Honsem bij hem* (d.w.z. Huysman) *geassumeert ende gevoeght aen sijnen naem van familie...*

Voor zover we hebben kunnen nagaan, bleef het protest van Vaes zonder gevolg, want de naam Huysman d'Honsem hield stand en ging later probleemloos over op de nakomelingen.

Joannes Emmanuel Huysman d'Honsem (1736-1804) werd in het bezit van de Wolsemhoeve opgevolgd door zijn zoon **Dominique Auguste Michael Ghislain Huysman d'Honsem**. Op 21 oktober 1818 verpacht deze de hofstede met de bijhorende gronden aan Jan-Baptist De Troch en Catharina De Greef. Op deze verpachting komen wij verder nog terug. De pachtheer overleed op 8 augustus 1837.

Omstreeks 1845 blijkt de hoeve in de nalatenschap te zijn overgegaan op een dochter, **Emilie Huysman d'Honsem**.

Volgens de kadastrale legger bij de Poppkaart wordt de Wolsemhoeve met de omliggende landbouwgronden circa 1865 toegeschreven aan burggraaf **Edouard de Nieulant**, gedomicilieerd te Brussel. Kennelijk mag deze vereenzelvigd worden met burggraaf Edouard Prosper Emmanuel Ghislain de Nieulant de Pottelsberghe (1792-1874).

Op 26 juli 1894 bevindt het landgoed zich in handen van **Alexandrine Jolly** om vervolgens op 10 juli 1956 te worden toegewezen aan burggraaf **Reginald Jean Marie Joseph Ghislain Jolly**, gehuwd met **Isabelle Paule Jeanne Angèle Marie Nève de Mévergnies**.

De familie Jolly zal ruim een eeuw lang in het bezit van het Hof te Wolsem blijven. Bij akte van november 2008, verleden voor notaris Sabine Van Buggenhout te Wolvertem, worden **Wim Danau en Ann Casteels** als de nieuwe eigenaars aangeduid. Het historische pachthof met bijhorende gronden beslaat thans nog een oppervlakte van 4,3187 hectare. Dr Wim Danau, plastisch chirurg, geboren te Halle en getogen te Sint-Kwintens-Lennik, staat thans garant om het prachtig gelegen culturele erfgoed ook voor de toekomstige generaties in stand te houden.

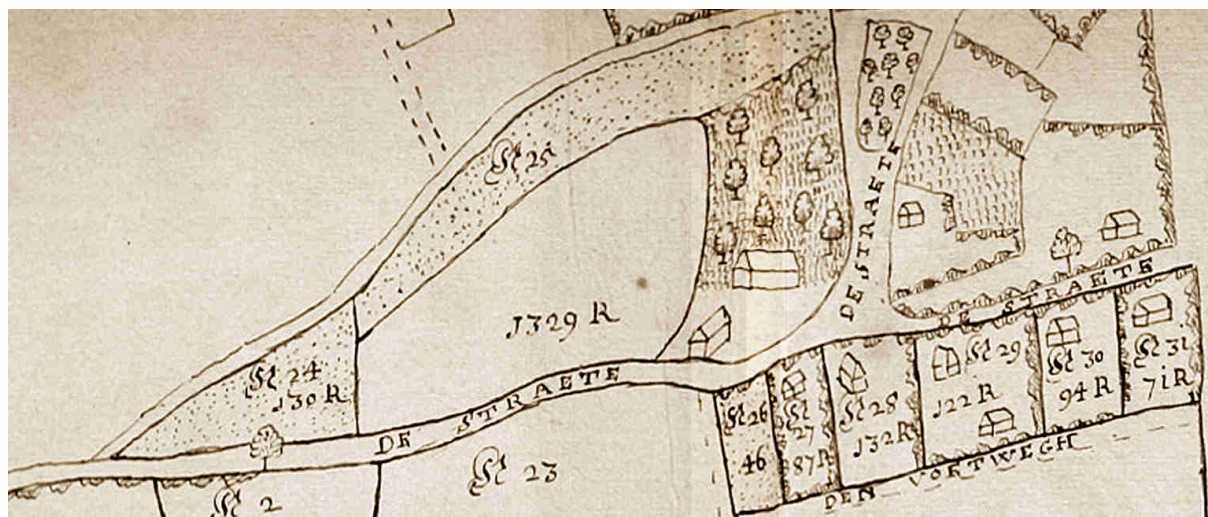

Dr Wim Danau voor het woonhuis van de oude pachthoeve.

De pachters van de Wolsemhoeve

Vanaf de 15e eeuw bevond de Wolsemhoeve zich vrijwel onafgebroken in het bezit van kapitaalkrachtige grootgrondbezitters. Het spreekt voor zich dat deze lieden slechts oog hadden voor het pachthof als gunstige financiële belegging en de dagdagelijkse uitbating overlieten aan een landbouwer met wie zij een

pachtvereenkomst afsloten. De reconstructie van de precieze chronologie van deze pachters vormt eigenlijk een studie op zich en kunnen we binnen het bestek van deze publicatie slechts kort belichten. Vele pachtbrieven wachten nog op een omstandige ontleding in de Bodegemse schepengriffie of zitten nog steeds verscholen in niet altijd vlot toegankelijke familiearchieven.

Het Hof te Wolsem (perceel nr. 25) in het Landmeetboek uit 1713.

Ten tijde van het geslacht Fariseau vinden we **Peeter De Dobbeleer** terug als pachter op het Hof te Wolsem. In het landmeetboek van 1713 heeft men onder rubriek Wolsem nr. 25 (met gemeten oppervlakte van 1329 roeden) het perceel als volgt ingeschreven :

Opt Wolsumvelt, 3 bunders 1 daghwant 29 roeden lants, meers, boomgaert daer thof op staet hetgene Peeter de Dobbeleer in hueringhe hout.

Uit het huwelijk van **Petrus De Dobbeleer** met **Catharina De Smet** ontsproten tussen 1693-1704 zeven kinderen die allen te Bodegem werden gedoopt. De pachter leidde het landbouwbedrijf met de hulp van twee knechten in vast dienstverband.

In 1702 bezat Petrus De Dobbeleer een kudde van 36 schapen. De schapenteelt was tijdens de 18e eeuw te Bodegem nog vrij belangrijk. Ter vergelijking verwijzen

we naar de veestapel van pachter Jacobus Walravens op de Walravenshoeve. Daar telde men in 1729 zo maar eventjes 200 stuks. In de loop van de 19e eeuw zal deze specifieke veeteelt echter vrijwel volledig uit ons dorp verdwijnen.

Bij een hoofdtelling uit 1755 staat op de Wolsemhoeve **Jan de Troch** (gehuwd met Gertrudis Schaukens) als *clynen pachter* geboekstaafd. In die hoedanigheid wordt hij er bij het begin van de 19e eeuw opgevolgd door zijn zoon, **Jan-Baptist de Troch** (°Bodegem 1764).

Deze laatste krijgt samen met zijn echtgenote **Catharina De Greef** op 21 oktober 1818 het pachthof voor de toen gebruikelijke termijn van negen jaar toegewezen. De bruid was weliswaar afkomstig uit Dilbeek, maar het koppel verkoos niettemin hun huwelijk te Bodegem af te sluiten (1802).

Wolsem op de kadasterkaart ca. 1830

Het pachtcontract uit 1818 sloeg op 22 percelen landbouwgrond met een totale oppervlakte van 18,4067 hectare. Daarin waren twee percelen weide begrepen, evenals een partij bos en nog een elzenbos dat te Ternat was gelegen. De jaarlijkse pacht prijs werd vastgelegd op 1088,43 Fr (of 514,287 gulden). Er moest ook jaarlijks 1800 pond (841 kg) goed tarwestro en een kar stalmest bij de pachtheer geleverd worden. Jan-Baptist De Troch verbond zich ook tot het uitvoeren van vier dagen karweien met een wagen bespannen met vier paarden. De waarde van het stro werd geschat op 5,44 Fr (of 2,55 gulden) en de stalmest op 7 Fr (of 3,30 gulden). De pacht ging

jaarlijks in op 30 november (Sint-Andries) en was betaalbaar op het einde van de termijn. In geval van laattijdige betaling van het pachtgeld was er een intrest van 2 % verschuldigd.

Jan-Baptist De Troch overleed kinderloos op 14 maart 1828. Zijn weduwe hertrouwde op 24 juni 1829 met de 27-jarige **Henricus De Leener** uit Bodegem. Hij was de zoon van Willem De Leener en Eleonora Josepha de Mesmaeker, die beide al overleden waren bij het huwelijk van hun zoon. Wegens de gevorderde leeftijd van Catharina De Greef (°1780) zal echter ook haar tweede huwelijk kinderloos blijven.

Het gehucht Wolsem in de Atlas der Buurtwegen (1841)

Het contract met de pachtheren Huysman d'Honsem was na het verstrijken van iedere negenjarige termijn tot dusver steeds ten voordele van Jan-Baptist De Troch verlengd. Dit was ook het geval met zijn opvolger. Henricus De Leener overleed echter relatief jong op 24 maart 1849. Wellicht voelde hij zijn einde naderen, want op 6 maart, amper drie weken voor zijn dood, had hij al samen met zijn vrouw de noodzakelijke testamentaire beschikkingen getroffen. De echtelingen regelden toen wederzijds een schenking onder levenden over het vruchtgebruik van hun goederen. Als enige en universele erfgenaam besloten ze hun neef **Henricus Maes** aan te duiden. Hij was een zoon van Guilielmus Maes en Barbara De Leener, deze laatste zuster van Henricus De Leener.

Er werd tegelijk ook een legaat ten bedrage van 136 Fr gereserveerd ten gunste van Catharina De Greef uit Dilbeek, een nicht van de gelijknamige pachteres. De geldsom moest haar ten laatste zes maand na het overlijden van de langstlevende van de echtgenoten De Leener-De Greef uitbetaald worden.

De voorgenoemde erfgenaam Henricus Maes werd te Dilbeek geboren op 2 februari 1829 en was dus nog minderjarig toen hij aan het hoofd van de Wolsemhoeve kwam. Bij de optekening van de akte was hij daarom vergezeld van zijn vader Guilielmus Maes als ouderlijke voogd. Deze Guilielmus Maes pachtte omstreeks die tijd het Hof te Voorde en was op 26 februari 1827 gehuwd met de al genoemde Barbara De Leener. Zij zal hem zeven kinderen schenken. De jongste zoon uit het gezin, Gerardus Ambrosius Maes (1836-1907), zou later gemeentesecretaris te Bodegem worden.

Als gevolg van een bepaling in het testament van Henricus De Leener werd zijn weduwe Catharina De Greef verplicht tot het opmaken van een inventaris van de nalatenschap. In tegenwoordigheid van de voogd Guilielmus Maes werd er toen een inboedelbeschrijving uitgevoerd door de plaatselijke notaris Verbrugghen. Op 27 maart assisteerden als getuigen Judocus Cousin en Jan-Baptist De Baerdemaeker voor het inventariseren van alle roerende zaken uit de nalatenschap. Enkele dagen later, op 31 maart, werden alle veldvruchten geteld.

*Wolsem op de kadastrakaart-Popp (ca. 1865):
De Wolsemhoeve bevindt zich op perceel nr. 330.*

De gezamenlijke waarde van de inboedel, veestapel, landbouwgerief en voorraden werd vastgesteld op 3.478,30 Fr. Daarbovenop telde men nog 119,60 Fr in baar geld. De veldvruchten werden op 1.292,19 Fr geschat. In de inventaris noemt men diverse gewassen: *koorn* (rogge), *sloorplanten* (koolzaad), *tarwe*, *gerst* en *haver*. De grondpercelen lagen verspreid over de *Meer*, *het Wolsemveld*, *Wolsem*, *de Rondensboschstraat*, *den Drybeek*, *den Waeyenbergh*, *het Natbunder*, *de Biesten* en *den Cortenbosch*. Dit alles bracht de roerende eigendom van het pachthof op 4.890,09 Fr.

Hieronder volgt een beknopt overzicht van de boedelbeschrijving uit 1849:

- *In de keuken: twee tafels gemeyns hout, twee banken, acht stoelen en eenen houillie bak, geschat op 8 franken. Een horlogie met kas geschat op 8 franken. Drij en twintig tenne schotels en tellooren, geschat op 15 fr. Twee tenne soupkommen geschat op 5 fr.*
- *In de slaapkamer agter de keuken: Twee kleerkassen gemeyn hout, een commode, twee tafels, kisten en zes stoelen geschat op 35 fr. Een eyken bedstede met gordynen, pluymen bedde, met lakens en sargien geschat op 35 fr. Twee gaffels en een distel schup, een graenzik (zeis) en eenen pupiter geschat op 2 fr. Vier en twintig gelayze tellooren, koperen kandelaer, bier carafe, twee gelazen, tenne kom en andre klynigheden geschat op 6 fr.*
- *In den kelder op den vloer: Dry tonnen met kleyn bier en stelling geschat op 20 fr.*
- *In den kelder daernevens: Dry ledige en twee gevulde tonnen met bier geschat op 25 fr. (Nota: afgaande op de schattingsprijs was dit bier van betere kwaliteit dan het kleyn bier in de andere kelder).*
- *Op den zolder: Een deel gedorschen tarwe, koorn, gerst en haver geschat op 220 fr.*
- *In den melkkelder: Twintig melkteylen en vier steenen tobbens geschat op 2 fr.*
- *In het wagenhuys: Een wagen met al zyn toebehoorten geschat op 100 fr.*
- *In het klyn wagenhuys: Een wagen, een karre met alle haere toebehoorten geschat op 75 fr.*

- *In het verkenkot: Dry verkens geschat op 30 fr.*

- *In den peerdenstal: Een bruyn hengst geschat op 300 fr. Een greyzen ruyn geschat op 200 fr. Eene greyze merrie vol veulen geschat op 150 fr. Twee bruyne jonge merrie en ruyn geschat op 300 fr. Twee slechte beddens geschat op 6 fr. (Nota: het was destijds gebruikelijk dat paardenknechten bij de dieren in de stal sliepen, maar zoals hier kennelijk het geval was toch maar op slechte beddens).*

- *In den koeystal: Zes gebloemde melk-koeien geschat op 700 fr. Dry runders geschat op 175 fr. Een kalf geschat op 15 fr.*

Dankzij deze inventaris was de jonge Henricus Maes op slag één der belangrijkste landbouwers in Bodegem geworden. Het is bekend dat de oude pachteres Catharina De Greef (1780-1861) samen met haar neef (die ongehuwd overleed in 1885) gewoonlijk aan een zevental vaste arbeiders kost en inwoon gaf. Het personeelsbestand veranderde over de periode 1857-1866 zowaar 19 maal van samenstelling (gemiddeld dus tweemaal per jaar).

Tijdens het laatste kwart van de 19e eeuw werd de Wolsemhoeve volledig herbouwd en verkreeg zij het huidige uitzicht van een gesloten vierkanthoeve. Zowel de woonvertrekken als de schuren en stallen zijn opgetrokken in baksteen en liggen rondom een gekasseide rechthoekige binnenplaats. De ingang deur tot het eigenlijke woonhuis heeft een bovenlicht en vlakke arduinen omlijsting. In de voorgevel telt men zes rechthoekige vensters met gemetselde steunbogen en arduinen dorpels. Boven het onderkelderde gelijkvloers bevindt zich onder het zadeldak nog een halfhoge verdieping verlicht door kleine steunboogvormige bovenvensters. De ingang tot de stallen is rondom verstevigd met vlakke arduinen deurposten. De steunbogen van de opvallend hoge toegangspoort en de ingangen naar het karrenhuis en de schuur zijn eveneens volledig in baksteen opgetrokken.

Omstreeks 1926 (d.w.z. nog steeds onder de pachtheren Jolly) bevindt de uitbating van het Hof te Wolsem zich in geheel andere handen. De pachtkontraakt was ondertussen toegewezen aan **Guillaume Meert** (°Bodegem 1876, †1940). In 1916 was deze te Bodegem getrouwd met **Paulina Stevens**.

De Wolsemhoeve vinden we voor het laatst dienstig voor de traditionele landbouw onder de familie De Vos. **Ferdinand De Vos** (°Asse 1909) en **Maria van Laethem** (°Sint-Ulriks-Kapelle 1910) huurden de hoeve tot aan het overlijden van de pachter op 10 juli 1976. Hun zoon **Marcel De Vos** (°1932, †2015) zette de pacht nog een tweetal jaar voort, maar beëindigde dan de landbouwactiviteit.

Na een periode van leegstand kregen de gebouwen op korte tijd zeer uiteenlopende bestemmingen. Vanaf 1982 vestigde er

zich enkele jaren de vereniging *De Patriarch*. Die stelde zich tot doel om drugsverslaafde jongeren terug op het goede pad te helpen. De toenmalige eigenaar Jolly had hun drie jaar gratis woonst aangeboden op voorwaarde dat ze de inmiddels al enigszins verkommerde hofstede een grondige opknapbeurt zouden geven.

Vanaf 1986 werd de hoeve nog enige tijd verhuurd aan de familie **Frans Van Berckelaer**. Op de drie hectare akkergrond werden er dan enkele jaren aardwormen voor de visvangst gekweekt.

Edgard Van Droogenbroeck
Secretaris heemkring BKW